

Arhimandritul Athanasie Mytilineos (1927-2006), starețul Mănăstirii Adormirea Maicii Domnului și Sfântul Dimitrie din Larisa, Grecia, a fost un predicator luminat, care s-a dedicat încă din tinerețe catehizării poporului lui Dumnezeu – slujire pentru care a fost supranumit „Noul Gură de Aur” al Greciei. Omiliile sale se adresează tuturor credincioșilor Bisericii, indiferent de nivelul lor cultural, fiind în același timp simple, profunde și profetice.

Starețul a avut pe deplin conștiința faptului că în Biserică este nevoie de cateheză ca poporul să dobândească cunoștința învățaturii de credință, după cum obișnuia să spună: „Cateheza nu este un lux, nici nu este ceva excepțional sau facultativ; cateheza este ceva foarte necesar. Este o adevărată binecuvântare dacă vom înțelege cândva că trebuie să ne completăm catehizarea noastră după Botez, atunci când ne vom maturiza. Dacă conștientizăm că trebuie să dobândim cunoașterea conținutului credinței noastre, atunci vom alerga să ne completăm cunoașterea noastră duhovnicească, teologică, creștinească, nu numai la vârsta copilăriei și a adolescenței, ci și în toată viața noastră.

Catehezele și omiliile sale au ajuns să circule în întreaga lume și să se bucure de un deosebit interes, în special după ce o parte dintre catehezele sale la Apocalipsă, înregistrate audio în limba greacă, au fost traduse și în limba engleză.

Amintim că fericitul Stareț Athanasie a lăsat Bisericii o moștenire catehetică impresionantă – peste 3000 de cateheze și omilii înregistrate audio –, în care a explicat în amănunt cărțile Sfintei Scripturi, de la *Facere* până la *Apocalipsă*, fără a ocoli nici o temă importantă din viața contemporană a credincioșilor și a Bisericii.

ARHIMANDRITUL
ATHANASIE MYTILINEOS

Despre facerea omului

(Antropologia creștină)

Cateheze la *Cartea Facerii*

II

Traducere din limba greacă
Prof. Ivan Dumitru

editura
Σοφία

București

Cuprins

<i>În loc de prolog</i>	7
<i>Cuvânt înainte</i>	9
XIII. Voia lui Dumnezeu pentru crearea omului. Specificații generale cu privire la zidirea omului	15
XIV. Dumnezeu este creatorul omului întreg. Dumnezeu este creatorul, omul este creatura. Noțiunea de <i>om</i>	37
XV. Crearea celor două sexe. Caracterul „după asemănarea” din om. Noțiunea de <i>om</i>	59
XVI. Caracterul „după chipul” din om. Structura hristologică a omului: omul este rațional (cuvântător) și creator	79
XVII. <i>După chipul lui Dumnezeu</i> în om. Structura hristologică a omului: omul este suveran, liber, responsabil pentru creație, este constituit din trup și suflet, este și persoană, și fire.	101
XVIII. <i>După chipul lui Dumnezeu</i> în om. Destinația hristologică a omului. Cele trei moduri de comuniune și de unire ale lui Dumnezeu.....	119
XIX. Destinația hristologică a omului. Conținutul îndumnezeirii. Factori ai dezorientării față de îndumnezeire: a) răul și păcatul	139
XX. Factori ai dezorientării față de îndumnezeire: b) concepția cică a istoriei	157

XXI. Factori ai dezorientării față de îndumnezeire:

c) autonomia. Alcătuirea trupului omenesc (I)..... 177

XXII. Alcătuirea trupului omenesc (II) 195

XXIII. Alcătuirea sufletului omenesc (I). Teorii despre
facerea sufletului..... 213

XXIV. Alcătuirea sufletului omenesc (II) 231

Comenzi:

www.librariasophia.ro

Difuzare:

SUPERGRAPH

Str. Ion Minulescu nr. 36, sector 3,
031216, București

Tel.: 021-320.61.19; fax: 021-319.10.84

e-mail: contact@supergraph.ro

www.librariasophia.ro

www.sophia.ro

Vă așteptăm la

LIBRĂRIA SOPHIA

str. Bibescu Vodă nr. 19,
040151, București, sector 4

(lângă Facultatea de Teologie)

tel. 021-336.10.00; 0722.266.618

www.librariasophia.ro

îngroașe rândurile factorilor care dezorientează omul. Poate că prin această prismă se poate înțelege mult mai bine cauza dezorientării în care trăiește omul modern și cum ar putea aceasta să fie vindecată.

Încheiem aici scurta noastră înainte-cuvântare, fără să fi epuizat nici pe departe bogăția de idei a acestui volum și nu înainte de a mulțumi obștii Mănăstirii Adormirii Maicii Domnului și Sfântul Dimitrie din Larisa, în special arhimandritului Policarp Sarmaniotis, actualul egumen al mănăstirii, pentru generozitatea de a ne fi acordat binecuvântarea și sprijinul pentru traducerea în limba română a seriei complete de *Cateheze la cartea Facerii* a vrednicului de pomenire arhimandrit Athanasie Mythilineos.

Traducătorul

CATEHEZA A TREISPREZECEA

Voia lui Dumnezeu pentru crearea omului. Specificații generale cu privire la zidirea omului

Odată cu ultima noastră cateheză-lecție, copii, cea de-a douăsprezecea, am completat analiza pe care am făcut-o la crearea făpturilor! Despre toate acelea pe care le-a făcut Dumnezeu cartea *Facerii* scrie: „Și a văzut Dumnezeu că sunt bune (frumoase)”¹, a văzut Dumnezeu că toate sunt bune, sunt frumoase.

Prin urmare, nu există nici o creatură care să nu fie bună. Dacă cumva vreuna ni se pare că nu este bună, aceasta se datorează faptului că de-acum ochii noștri omenesci s-au stricat. Sunt foarte multe acelea pe care nu le vedem că ar fi bune; pentru aceasta este nevoie să dobândim iarăși ochii pe care i-am avut înainte de cădere, pentru a vedea prin acei ochi creația.

De aceea zic Părinții Bisericii noastre – spune și Sfântul Nicodim Aghioritul aceasta – că putem să vedem zidirile

¹ *Facerea* 1, 21; 25. Pentru citatele biblice, cuprinse în acest volum, am utilizat atât ediția curentă sinodală a Bibliei Ortodoxe, Ed. IBMO, 2018, cât și ediția Noului Testament bilingv (grec-român), editată de Mănăstirea Vatoped, 2022, ediția Bibliei din 1914, precum și retraduceri punctuale ale unor pasaje sau cuvinte din versetele biblice, acolo unde tâlcuirile patristice sau ale părintelui Athanasie revendicau o mai mare acrivie a traducerii românești față de textul original al Sfintei Scripturi. Acest lucru a fost valabil în special pentru citatele din Vechiul Testament, întrucât Părinții Bisericii folosesc, de regulă, *Septuaginta* în comentariile lor (*n.tr.*).

(făpturile), iar din făpturi putem învăța multe lucruri, chiar și despre Dumnezeu¹.

Același lucru zice și Sfântul Vasile cel Mare, care a scris faimosul său *Exaïmeron*, nouă cuvântări la cele șase zile ale creației (*exa-imeron*), ale *Facerii*, cel care realizează o asemenea analiză asupra celor existente, încât pentru epoca lui era ceva foarte înalt și însemnat, iar observațiile sale sunt atât de detaliate, încât vor rămâne totdeauna clasice².

Dar știți ce este ceea ce-i îngăduie omului să vadă făpturile așa cum au ieșit ele din mâna lui Dumnezeu? Este faptul de a face o lucrare asupra propriului sine: *curăția inimii sale*. Știți cât de nesperios este atunci când auzim la un moment dat oameni care vorbesc cu atâta ușurință și zic: „Eu am o

¹ Sf. NICODIM AGHIORITUL, *Carte de sfătuire*, cap. I, Ediție tipărită de Ierotei de Naxios, Mitropolitul Ioanninei, 1801, pp. 30-31: „Pentru că mintea este într-un oarecare fel închisă în partea lată a trupului, ca într-o închisoare întunecată, pentru aceasta au fost făcute de Ziditorul, ca tot atâtea porți, cele cinci simțuri ale trupului..., ca să poată prin mijlocirea acestora, mai înainte de toate și în principal, să vină la hrana și la plăcerea mintală (înțelegătoare) proprie lui; adică, mai întâi din simțirea și înțelegerea acestei creații sensibile; în al doilea rând, de la simțirea acesteia, să fie condus prin povățuirea rațiunii la înțelepciune, bunătate, putere, bucurie, adevăr, dulceață și la celelalte lucrări și desăvârșiri ale Ziditorului, care se văd în Creație; și, în al treilea rând, de la aceste lucrări și desăvârșiri, să se ridice, pe cât îi este cu putință, și la cunoașterea și duhovniceasca vedere a Însuși Ziditorului Creației și a Dătătorului Dumnezeieștii Scripturi, așadar a Celui Ce are toată desăvârșirea”.

² „Iar Dumnezeu Cel Ce a creat operele Sale mari, dar rănduiește să fie rostite și aceste mici cuvinte, să vă dea vouă în tot lucrul înțelegerea adevărului Lui, ca să înțelegeți din cele văzute pe Cel nevăzut, iar din frumusețea și măreția zidirilor să vă faceți o idee potrivită despre Cel Ce ne-a zidit – «câtele nevăzute de la zidirea lumii se văd, înțelegându-se din făpturi, adică veșnica Lui putere și dumnezeire» (*Romani* 1, 20) – încât și de pe pământ, și din văzduh, și din apă, și din noapte, și din zi, și din toate cele văzute să luăm evidente dovezi despre Binefăcătorul nostru. Nici păcatelor să nu le dăm timp, nici vrăjmașului să nu-i lăsăm loc în inimile noastre, ca Dumnezeu să locuiască în noi, printr-o necontenită aducere-aminte de El” (Sf. VASILE CEL MARE, *Omilii la Exaïmeron*, trad. de Pr. D. Fecioru, Ed. IBMBOR, București, 1986, p. 109).

inimă curată”? Noi nici nu putem concepe ce înseamnă „inimă curată”!... Vă spun sincer, nu avem inimă curată. Acela care cunoaște ce înseamnă inimă curată, numai acela poate înțelege ce înseamnă faptul că trebuie să-mi curățesc inima, ca să pot privi „drept în ochi”, de-a dreptul, făpturile.

Am să vă spun o mică pildă.

Atunci când noi privim creația, de multe ori ne smintim, ni se nasc ispite. Putem să vedem creația fără să ne smintim deloc? Putem s-o vedem precum un mic copil, care ar privi-o cu foarte multă simplitate? Putem să vedem formele, iar mintea noastră să nu meargă nicăieri altundeva decât la ceea ce vede? Adică să vedem forma așa cum este ea, fără să se ducă mintea noastră dincolo de ceea ce văd ochii noștri.

Dacă noi putem să vedem creația fără ca mintea noastră să meargă dincolo de ceea ce vedem, atunci putem spune că avem o inimă curată, așa cum menționează și Sfântul Isaac Sirul¹. Curăția inimii este o lucrare uriașă; a fost lucrarea de o viață întreagă a tuturor sfinților. Așadar, dacă vom privi cu ochi curați, vom îndreptăți Sfânta Scriptură care zice că atunci când Dumnezeu a văzut creaturile Sale a spus că erau toate bune (frumoase).

Nenorocirea este că noi ajungem să spunem cu totul pe dos: „Dar Dumnezeu a făcut lucruri necurate?!... lucruri anapoda?!... Dar a făcut lucruri care din punct de vedere

¹ Cf. *Filocalia*, vol. 10, Sf. ISAAC SIRUL, *Cuvinte despre sfințele nevoițe*, Epistola a III-a, Ed. IBMBOR, traducere de Pr. Dumitru Stăniloae, București, 1981, pp. 475-476: „Când, după ce ai petrecut vreme îndelungată în chilia ta în fapte ostenitoare, și în păzirea celor ascunse, și în oprirea simțurilor de la orice întâlnire, te va umbri puterea liniștii, întâi te întâmpină o bucurie care te ia în stăpânire din vreme în vreme, fără vreo pricină. Și atunci se vor deschide ochii tăi ca să vezi tăria zidirii Lui și frumusețea făpturilor, după măsura curăției tale. Și, când mintea va fi călăuzită în minunea vederii acesteia, atunci și noaptea, și ziua vor fi pentru ea una din minunile cele slăvite ale făpturilor lui Dumnezeu. Și de atunci e furată din suflet simțirea patimilor în dulceața vederii acesteia”.

moral ne creează o anumită supărare?! Este cu puțință ca Dumnezeu să fi făcut aceste lucruri?” Nu este acolo problema, fiilor; problema este cum vedem noi lucrurile!

Prin urmare, Dumnezeu pe toate le-a făcut bune, și nu există nimic care să nu fie bun.

Fiți atenți însă ceea ce scrie: „Și a văzut Dumnezeu că sunt bune”. Însă puțin mai jos va scrie: „Și a văzut Dumnezeu toate câte a făcut și iată erau bune foarte”¹. Prin urmare, ceva lipsea aici la început, când a spus „bune”. Ei, desigur că lipsea ceva; lipsea ceva foarte important: lipsea omul!... Când îl va crea și pe om, atunci, așa cum limpede grăiește textul sfânt, va vedea că creaturile Sale sunt foarte bune și va spune: „iată erau bune foarte”. Acest „foarte” este adăugat acum la „bune” prin crearea omului². Prin urmare, prin cateheza noastră de astăzi, copiii, intrăm în analiza *antropologiei*. Până acum am vorbit despre cosmologia creștină; acum vom vorbi despre antropologia creștină. Așadar, urmează de-acum să vedem cum s-a mișcat Dumnezeu la crearea omului.

„Și a zis Dumnezeu: să facem om după chipul Nostru și după asemănare; și să stăpânească peștii mării și păsările cerului și dobitoacele și tot pământul și toate vietățile cele ce se târăsc pre pământ”³.

În textul pe care l-am citit, vedem, ca să zicem așa, gândul și hotărârea lui Dumnezeu de a zidi o creatură nouă, omul.

¹ *Facerea* 1, 31.

² Cf. Sf. GRIGORIE AL NYSSEI, *Cuvânt apologetic la Exaimeron*, PG 44, 92BC: „Căci adăugarea lui «foarte» prin potrivita poruncă arată în chip limpede faptul de a nu fi lipsit de desăvârșire”.

³ *Facerea* 1, 26. Pentru verbul *a face*, textul ebraic al *Facerii* utilizează două forme: pe *bara* (בָּרָא), pentru creația din nimic; și *asab* (אָשַׁב), pentru fasonarea materialului preexistent. Aici este folosit *bara* (בָּרָא), pentru a arăta faptul că omul nu a fost creat printr-o simplă fasonare a unei materii preexistente, ci constituie o creație nouă. Cf. *Cateheze la cartea Facerii*, vol. I, *Cateheza a doua*, Ed. Mănăstiri Komniou, p. 38.

Am spus „să zicem” pentru că Dumnezeu nu are nici gând, nici hotărâre. Atunci când zicem *gând* și *hotărâre*, acestea sunt elemente ale procesului mental omenesc. Dumnezeu, însă, nu are minte, așa cum are omul, care are nevoie de un proces pentru a gândi, pentru a compara, pentru a se îndoii, pentru a se hotări și așa mai departe. Acestea constituie procese ale cugetării omenești. În cazul lui Dumnezeu nu există aceste lucruri. Prin urmare, este o greșală să spunem că Dumnezeu Se gândește sau că Dumnezeu Se hotărăște¹.

De asemenea, în cazul lui Dumnezeu nu există timp. Un element fundamental în procesul cugetării omenești este *timpul*. Dacă pentru Dumnezeu nu există timpul, înțelegeți că Dumnezeu nu Se gândește, nici nu Se hotărăște, de aceea m-am exprimat prin „să zicem că”...

Însă trebuie ca Sfânta Scriptură să înfățișeze lucrurile potrivit unui mod antropomorfic și potrivit patimilor firii omenești acelea pe care Dumnezeu le creează în cadrul timpului, pentru ca noi să le putem înțelege. Prin urmare, aici este ca și cum am vedea că Dumnezeu Se gândește și Se hotărăște să-l creeze pe om.

V-am spus acestea, dorind să vă ajut, ca să depășim datele construite în mod omenesc și să nu-I atribuim lui Dumnezeu lucrări, sau reacții, sau însușiri omenești.

„Și a zis Dumnezeu: să facem”, să zidim, să creăm. Dar către cine a zis Dumnezeu „să facem”? A zis către El Însuși. Pentru că nu avem mai mulți dumnezei (zei), încât să gândească împreună, să facă consiliu într-un anume fel zeii, ca să vadă ce vor avea de făcut. Nu există așa ceva!

¹ Cf. Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere*, „Cui au fost adresate cuvintele «Să facem om»? Cu cine Se sfătuiește Stăpânul? Nu pentru că are nevoie de sfat și de gânduri – Doamne, ferește! –, ci pentru că voiește, sub înfățișarea cuvintelor, să ne arate cinstea covârșitoare ce o dă omului pe care vrea să-l creeze”, traducere de Pr. D. Fecioru, *Omilii la Facere*, în PSB 21, Ed. IBMBOR, București, 1987, Omilia 8, p. 100.

În mod cert, întrucât oamenii posedă cugetarea omenească pentru a lucra cu ea, după cum v-am spus, întreaga mitologie greacă, precum și toate mitologiile popoarelor au aceste elemente specifice procesului mintal omenesc. Să zicem, vedem în *teogonia* și în *cosmogonia*¹ lui Hesiod cum toate acestea se întâmplă potrivit unui mod omenesc; atât de omenesc, încât îi vedem pe zei gândindu-se să pedepsească, să se miște într-un mod cu totul omenesc. Oamenii nu puteau să înțeleagă această chestiune; cum ar fi fost cu puțință? Trebuia ca Dumnezeu să Se descopere pe Sine Însuși într-un asemenea mod, încât oamenii să-L poată cunoaște. Așadar, aici Dumnezeu nu vorbește către alți dumnezei (zei), ci vorbește către Sine Însuși; și aceasta pentru că zice „și a zis Dumnezeu: să facem om după chipul Nostru”. Folosește numărul plural, dar Se referă la un singur *chip*. Aici vorbește despre un *chip*. Prin urmare se poate limpede vedea că nu avem mulți dumnezei (zei), pentru că atunci am fi avut și multe *chipuri*.

În acord cu care *chip* oare l-ar fi făcut Zeus pe om? Pe baza cărui *chip* l-ar fi făcut? Pe baza *chipului* său? Al tatălui său, al lui Chronos? Sau al soției lui, al Herei? Aici, în cartea *Facerii* Dumnezeu a zis „să facem om care să fie în acord cu chipul Nostru”; așadar, un singur *chip*. Nu zice „în acord cu chipurile Noastre”, ci cu chipul Nostru, cel unul.

Dumnezeu nu Se adresează nici către îngeri; pentru că, știți, există și această teză. Notați faptul că în decursul istoriei omenești au fost formulate câteva teze interpretative cu privire la crearea omului, care au fost promovate și care ar putea să vi se pară ciudate, chiar de necrezut². Din acest

¹ *Teogonia* înseamnă narațiunea despre nașterea zeilor, iar *cosmogonia* este cea despre nașterea lumii, a universului din perspectivă mitologică (*n.tr.*).

² Pentru interpretările rabinice la cartea *Facerii*, verbul „să facem”, acest plural, înseamnă că Dumnezeu a făcut sfat cu adunarea Sa cerească, și, mai concret spus, împreună cu puterile îngerești.

motiv eu doar am să le menționez, fără să-mi propun să le dezvolt foarte mult. Voi, dacă doriți, rețineți-le, pentru că la un moment dat se poate să vă fie de folos.

Poate că vă întrebați: „Este oare cu puțință ca aici Dumnezeu să Se adreseze către îngeri?...” V-am spus că există și o teză explicativă eretică, potrivit căreia Dumnezeu a creat lumea împreună cu îngerii. Însă acest lucru nu este cu puțință, deoarece pur și simplu îngerii sunt creaturi și nu pot să împreună-creeze cu Dumnezeu.

În lecțiile noastre de până acum, nu ne-am referit deloc la îngeri. Însă îngerii sunt spectatori, de vreme ce ei au fost zidiți mai înainte de creația materială. Fiți atenți: ei sunt doar spectatori! În ceea ce privește întregul act al creației, îngerii doar îl urmăresc; ei nu participă cu nimic. De aceea scrie în cartea lui *Iov*: „Când s-au făcut stelele, lăuda-tu-M-au cu glas mare toți îngerii Mei”¹. Atunci când au fost făcute stelele, îngerii Mei M-au slăvit. Nimic altceva nu fac ei; privesc și-L slăvesc pe Dumnezeu. Așadar, doar Dumnezeu creează².

Însă îngerii sunt martorii creației, iar acest lucru este foarte frumos pentru ei; sunt martori! Nouă, însă, lucrarea creației a trebuit să ne fie descoperită, revelată; pentru îngeri

¹ *Iov* 38, 7.

² Cf. Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Opera Omnia*, PG 47, pp. 464-465: „Nu erau oare îngerii, ființele create, împreună-lucrători cu Dumnezeu? Nu, ci numai slujitorii, lăudând, mulțumind, știind că se face, că înainte de aceasta nu se făcuse, și cu duh de bunătațe se făcea și stăteau cu privirea, văzând ce se întâmplă cu ei. Au văzut un cer creat din nimic și s-au uimit, au văzut o mare despărțită și s-au minunat, au văzut un pământ împodobit și s-au înfricoșat”. Vezi, de asemenea, a aceluiași, *Omiliile la Facere*: „Ce spun, dar, iudeii, care au încă voal pe inimile lor și nu vor să înțeleagă nimic din cele scrise în Scriptură? Ei spun că aceste cuvinte au fost adresate îngerului sau arhanghelului. Ce nebunie! Ce mare nerușinare! Cum poți gândi, omule, ca Stăpânul să Se sfătuiască cu îngerul, Creatorul cu creatura? Nu le este îngăduit îngerilor să stea la sfat cu Dumnezeu; datorită lor este să stea drept înaintea lui Dumnezeu și să-L slujească” (traducere de Pr. D. Fecioru, *Omiliile la Facere*, în *PSB* 21, Ed. IBMBOR, București, 1987, Omilia 8, p. 100).